

tionatis a creata voluntate dependentibus. **Haec conclusio est directe contra assertores scientiae mediae » (1).**

Ex citatis tum Ludovici Molinae, tum Didaci Alvarez testimoniis in promptu est, controversiam de scientia media minime esse confundendam cum controversia de medio scientiae, in qua inquiritur utrum Deus mediate vel immediate cognoscat res a se diversas, licet aliqui ad scientiam mediam defendendam docuerint, Deum futuribilia cognoscere in seipsis, quod et a veritate alienum putamus, et nullo modo esse accommodatum, si daretur, ad controversiam dirimendam. Cum enim omnes conveniant, Deum hypothetice futura certo et infallibiliter cognoscere, et simul consentiant, divinum intellectum determinari ad intelligendum unice a sua essentia tamquam a specie intelligibili et omnium repraesentativa, illud proprie in controversiam venire potest, nimirum quomodo divina essentia possit esse similitudo et species manifestativa talium intelligibilium. Unde recurrere ad hoc quod Deus illa cognoscat in seipsis, quaestionem propositam insolutam relinquit, et aliquid affirmat, quod omnino a veritate alienum videtur; nam obiectiva illa veritas futuribilium praesupponi non potest intellectui divino, qui est causa et mensura omnis veritatis et intelligibilitatis; ideoque intellectus absolutus in efformandis ideis seu formis exemplaribus rerum non respicit ad aliquod prototypon extra ipsum positum, cum extra ipsum ante rerum creationem nihil sit neque ad ordinem realem neque ad ordinem idealem pertinens. Qui secus diceret, cogere se conferre vel ad esse illud obiectivum et diminutum Scotistarum, vel ad ideas per se subsistentes Platonis.

Substantia ergo controversiae, fatentibus ipsis adversariis scientiae mediae, in eo viget, quod ipsi tueantur, divinum intellectum non cognoscere futuribilia in sua essentia nisi consequenter ad decreta divinae voluntatis praedeterminantis ad unum; antecedenter vero ad decreta voluntatis praedeterminantis cognoscere ea solum ut possibile. Contra nos contendimus, Deum cognoscere hypothetice futura antecedenter ad sua decreta, quibus determinat ea esse transferenda ad ordinem exsistentiae. Unde cum ipsi osores scientiae mediae fateantur, huiusmodi futuribilia non posse cognosci scientia visionis, nisi post decreta, et ante decreta non cognosci nisi ut possibile ideoque per simplicem notitiam; consequenter admittere tenentur, exsistere scientiam mediam, si probatum fuerit, Deum ante decretum suae voluntatis praedeterminantis, futuribilia cognoscere ut futuribilia et non ut simpliciter possibile.

(1) ALVAREZ, *De auxiliis*, lib. II, disp. 4, n. 10.

ARTICULUS III.

IN QUO MEDIO DEUS FUTURA CONDITIONATA COGNOSCAT.

QUAESTIO CIRCUMSCRIBITUR. Cum intellectus divinus sit infinite perfectus et idem secundum rem cum esse Dei per se subsistenti, necessario extendi debet ad omnia cognoscenda, ideoque etiam ad contingentia sub conditione futura. Ex eadem infinita in intelligendo perfectione facile eruitur, uti demonstravimus, Deum omnia cognoscere in seipso, idest in sua essentia, quae est species intelligibilis et similitudo omnium rerum, sive earum quae actu sunt extra causas, sive earum quae quocumque modo sunt in potentia vel ipsius Dei, vel etiam creaturarum. Quare praesens quaestio non eo spectat ut decernatur, utrum Deus cognoscat futuribilia in seipso vel in seipsis, idest mediante sua essentia vel immediate, cum hoc iam a nobis determinatum sit; sed potius investigandum venit, quo pacto accipienda sit divina essentia; ut possit esse ratio repraesentativa seu idea futuribilium, quae sicut cetera a Deo diversa obiecto secundario divinae scientiae continentur, et consequenter in obiecto primario tamquam in medio cognito percipiuntur.

Quaestio sic definita longe difficillima est in tota hac de scientia Dei materia, et cum ex ea ultimo pendeat disceptatio de cognitione futurorum absolute contingentium, eius maxima difficultas in causa fuit, cur gravissimi theologi arbitrati sint, modum quo Deus liberas actiones creaturarum praevideat, homini mortali esse inaccessum; ideoque cum Apostolo repetendum: « O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae eius! » (1). Unde in propositi problematis aliquali declaratione breviter et generatim procedendum nobis esse intelligimus; nimirum potius negando et removendo modos illos, qui vel scientiam Dei imperfectam efficiunt, vel contingentiam rerum perimunt; quam assignando in particulari modum illum ineffabilem, secundum quem infinitus Dei intellectus determinate et infallibiliter cognoscat secundum ordinem praesentis ad praesens, quid causa libera et contingens, idest ad opposita se habens eligeret prae opposito in hac vel illa conditione, quae tamen ipsam contingentem relinquat. Propter summam rei, de qua ambigebatur, difficultatem factum est, ut philosophi et praesertim theologi mire ingenia sua exercuerint et multiplices modos proposuerint solvendae quaestionis. Nos brevitatis

(1) *Epist. ad Rom.* cap. XI, v. 33.

causa unum vel alterum ad trutinam revocabimus, et quid nobis verosimilius videtur, absque ulla vincendi pertinacia subiiciemus.

Prima sententia. Principio quidem nobis occurrit sententia eorum, qui ad explicandum, quomodo Deus futuribilia certo cognoscat, docent, Deum intueri huiusmodi eventus hypothetice futuros in suis decretis praedeterminantibus ad unum creatas voluntates. Haec decreta a suis assertoribus dicuntur *subiective absoluta* et *obiective conditionata*, quippe quod per ea Deus ab aeterno statuit, quomodo praedeterminaret in individuo cunctas causas liberas in omni possibili circumstantia spectatas. Iuxta hanc sententiam loquutus est Didacus Alvarez paulo ante citatus, inquit: « Futura conditionata . . . si accipiantur ut antecedunt omne decretum divinae voluntatis *praedeterminantis*, quod tale quid sit futurum, adimpleta conditione, non cadunt sub scientia . . . nec ut sic sunt scibilia infallibiliter etiam a Deo, sed solum cognoscuntur ut possibilia fieri » (1).

Secunda sententia affirmat, Deum certo et infallibiliter cognoscere futura conditionata in seipsis seu in eorum obiectiva veritate. Haec sententia si decernit, Deum cognoscere futuribilia secundum esse quod habent in seipsis, si haec vel illa conditio poneretur, tunc eo redit quod affirmet, Deum cognoscere futuribilia qua futuribilia, et sic problema propositum neque explicat neque attingit. Si vero decernit, conditionate futura *immediate* a Deo cognosci in seipsis seu in eorum veritate obiectiva, tunc iam a nobis superius refutata est, cum Deus nihil a seipso diversum cognoscat, nisi in sua essentia tanquam in medio cognito (2).

Tertia sententia tuetur, Deum certo et infallibiliter percipere contingentia sub conditione futura in sua essentia antecedenter ad quodlibet decretum praedeterminans divinae voluntatis. Quo sensu hoc sumendum sit, sequenti propositione declarabitur.

PROPOSITIO.

Deus contingentia conditionate futura non cognoscit in decretis suae voluntatis praedeterminantibus actiones creaturarum, sed antecedenter ad quodlibet decretum ea intuetur in sua essentia prout est idea cuiuslibet entis participati secundum omnes modos necessitatis et contingentiae.

Prob. 1.^a pars, nempe Deum non cognoscere hypothetice futura in suis decretis ad unum praedeterminantibus; quod sic effici potest. Contingentia sub conditione futura nequeunt cognosci a Deo in decretis praedeterminantibus, subiective absolutis et obiective conditio-

(1) *De auxili.* lib. II, disp. 4, n. 10; de expositione huius sententiae, cf. KLEUTGEN, *De Deo ipso*, q. 3, cap. II, a. 17, p. 319.

(2) De hac secunda opinione, cf. laudatum KLEUTGEN, loc. cit. p. 320.

natis, si praedeterminatio ad unum componi non potest cum ipsa contingentia actus. Atqui ita res habet. Ergo contingentia hypothetice futura non cognoscuntur a Deo in decretis voluntatem creatam praedeterminantibus ad unum. Propositio minor circa quam tota vertitur controversia, licet magis directe tractabitur in quaestione de influxu divino in operationibus creaturarum; nihilominus pro praesenti disceptatione sic potest breviter demonstrari. De ratione actus contingentis exeuntis a voluntate creata est, ut, positis omnibus praerequisitis ad agendum, huiusmodi actus sit in potestate voluntatis, seu integrum sit voluntati agere vel non agere, eligere hoc vel illud. Atqui, posita praedeterminatione ad unum, actus non remanet amplius in potestate voluntatis. Ergo praedeterminatio ad unum componi nequit cum contingentia eventus futuri.

Quare S. Thomas ad salvandum dominium voluntatis creatae in suos actus liberos diserte excludit determinationem ad unum a causa extrinseca procedentem. Ad specimen unum vel alterum locum S. Doctoris citabimus. Ait enim: « Dominium quod habet voluntas supra suos actus, per quod in eius est potestate velle vel non velle, excludit *determinationem virtutis ad unum*, et molestiam (al. violentiam) causae exterius agentis. Non autem excludit influentiam superioris causae a qua est ei esse et operari; et sic remanet causalitas in causa prima, quae Deus est, respectu motuum voluntatis, ut sic Deus *seipsum cognoscendo*, huiusmodi cognoscere possit » (1). Et alibi: « Voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causae primae, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam; et ideo *determinatio actus relinquatur in potestate rationis et voluntatis* » (2). Et alibi: « Ipsa potentia voluntatis quantum in se est, indifferens est ad plura; sed quod determinate exeat in hunc actum vel illum, *non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate* » (3).

Prob. 2.^a pars, quae in eo quod affirmat, eventus hypothetice contingentes praecognosci a Deo in sua essentia antecedenter ad quodlibet decretum, rite concluditur ex superius demonstratis. Siquidem ostensum est (1), Deum percipere res a se diversas non in seipsis, sed in seipso, nempe in sua essentia prout cognoscitur ut imitabilis et participabilis diversimode a diversis rebus; ostensum est (2), Deum eventus contingentis futuros non cognoscere in sua essentia consequenter ad decreta praedeterminantia ad unum creatas voluntates. Ergo licet omnino inferre, futura contingentia cognosci a Deo in sua essentia antecedenter ad quodlibet decretum praedeterminans. Verum

(1) *Contra gent.* lib. I, cap. LXVIII.

(2) *QQ. DD. De pot.* q. 3, a. 7 ad 13.

(3) *2 Sent. Dist.* 39, q. 1, a. 1.

enim in eo quod subiungimus, essentiam divinam esse similitudinem et ideam hypothetice contingentium, prout accipitur ut propria ratio cuiuslibet entis participati, tangitur a nobis modus proprius secundum quem essentia divina repraesentat huiusmodi determinata intelligibilia: Cum autem hic modus, qui proprius est intellectus divini, superet omnino aciem conspectumque intellectus nostri, ad eum quadantenus declarandum memores infirmitatis nostrae pauca dicemus, quae verosimilia nobis videntur, et sic excelsa Dei balbutiendo resonabimus, exclamantes: « Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, et non potero ad eam » (1).

Intellectus ergo divinus, quemadmodum superius explicavimus, contemplando suam essentiam prout est imitabilis et participabilis a creaturis, advenit omnes posibles modos assimilationis et imitabilis ipsius, et sic cognoscit omnia possibilea et omnes modos singularitatis eorum. Unde divinus intuitus fertur in omnem voluntatem creabilem, secundum quod est haec et ab omni alia voluntate creabili distincta. Cum autem scientia Dei mensuretur aeternitate, quae tota simul existens omnes posibles durationes eminenter in se complectitur, necesse est ut omnes posibles voluntates sub qualibet circumstantia positas pro quolibet signo possibilea durationis praesentialiter attingat; ideoque omnes actus quos voluntas poneret sub quacumque hypothese, secundum ordinem praesentis ad praesens, cognoscuntur a Deo. Siquidem quilibet talis actus prout a libero arbitrio contingenter prae suo opposito egreditur, constituit determinatum quemdam modum, quo haec in individuo voluntas divinam libertatem imperfecte et deficienter imitatur. Et ea de re concludimus, Deum cognoscere liberos eventus sub conditione futuros in sua essentia, prout est idea totius entis, secundum omnes modos necessitatis et contingentiae.

En quomodo Molina in hac quaestione sententiam suam exponit: « Secundo, Deus per scientiam naturalem seipsum comprehendit, et in seipso omnia, quae in ipso eminenter sunt, atque adeo liberum arbitrium cuiuscumque creaturae, quam per suam omnipotentiam potest condere: ergo ante ullam liberam determinationem suae voluntatis ex altitudine suae scientiae naturalis, qua infinite superat singula, quae in seipso eminenter continet, penetrat quid liberum arbitrium cuiusque creaturae, data hypothese, quod velit illud creare in hoc vel in illo ordine rerum cum his vel illis circumstantiis aut auxiliis, pro sua innata libertate sit facturum; cum tamen, si vellet, posset continere actum vel facere oppositum, et si esset id facturum, ut libere potest, Deus id ipsum prospiceret; non vero quod re ipsa ab eo faciendum esse prospicit » (2). Et alibi: « Dicendum est, per ideas divinas essentiamque

(1) Psal. 138.

(2) MOLINA, in 1^{am} p. *Summ.* q. 14, a. 13, disp. 14, in medio.

divinam cognitam ut obiectum primarium certo repraesentari Deo, qui tum suam essentiam, tum singula quae in ea ipsa infinite perfectius, quam in seipsis continentur, altissimo et eminentissimo modo comprehendit, repraesentari inquam naturaliter seu non libere ante omnem actum et determinationem liberam voluntatis divinae complexiones omnes contingentes, non solum secundum esse possibile; sed etiam secundum esse futurum, non absolute, sed sub conditione et ex hypothese quod Deus statuatur, hunc vel illum ordinem rerum et causarum cum his vel illis circumstantiis causare » (1).

Conclusio. Ut huic difficillimae quaestioni finem imponamus, non erit inopportuno in medium proferre sapientissima verba Cardinalis Bellarmini, qui postquam hac in re suam sententiam declaraverit, sic concludit: « Res est omnino difficilis et fortasse in hac vita incomprehensibilis, qua ratione Deus futura praenoscat. Et hoc videtur indicasse David in Psalmo 138, cum ait: *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam.* Illud enim *ex me* hebraica phrasi significat *prae me* sive *super me*; ut sensus sit: *Mirabilior est modus scientiae tuae, quam ut ego eum comprehendere possim; quomodo videlicet intellexeris cogitationes meas de longe* » (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Quicumque cognoscit effectum contingentem in sua causa tantum, non habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Atqui si Deus cognoscit futuribilia in sua essentia, intuetur effectus contingentes in suis causis. Ergo in ea hypothese non habet de illis certam sed solum coniecturalem cognitionem.

Resp. Dist. mai. Qui cognoscit effectum contingentem in sua causa tantum, non habet de eo nisi coniecturalem cognitionem, si effectum cognoscit in causa efficiente in actu primo spectata prout ad opposita se habet, *Conc.* Si effectum cognoscit in causa prima exemplari, quae est similitudo perfectissima tum omnium causarum tum effectuum prout spectantur sive in actu primo, sive in actu secundo possibili, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Principium illud a S. Thoma crebro usurparum, nimirum: *Effectus contingens non potest certo cognosci, si cernitur in sua causa tantum*, evidenter intelligendum est de causa efficiente considerata in actu primo prout dicit indifferentiam ad opposita, ideoque non potest ducere in certam cognitionem unius oppositi potius quam alterius; in hoc quippe casu non cognoscitur nisi virtus causae, quae se habet ad utrumque. Verum hoc non impedit, quominus aliquis effectus

(1) MOLINA, loc. cit. disp. 15, § Iuxta ea.

(2) BELLARM. *Controv. De gratia et lib. arb.* lib. IV, cap. XV.

contingens certo et infallibiliter cognoscatur in divina essentia, quae prout est causa exemplaris omnium, propter infinitam suam perfectionem determinate et modo ineffabili repraesentat singula vel absolute vel hypothetice, secundum ordinem praesentis ad praesens, cum divina essentia sit similitudo totius entis participati, secundum omnes status possibilitatis et existentiae, necessitatis et contingentiae.

Oppon. 2.º In complexione contingenti, quae est indifferens ad hoc ut sit vel non sit, ideae in Deo non repraesentant iunctionem praedicati cum subiecto, sed solum extrema talis complexionis. Atqui ex sola notitia extremorum quantumvis perfecta non potest cognosci veritas complexionis. Ergo solae ideae divinae non possunt esse Deo ratio sufficiens cognoscendi futura contingentia.

Resp. Dist. mai. Ideae divinae non repraesentant iunctionem praedicati cum subiecto complexionis contingentis, antecedenter ad omnem hypothesim, *Conc.* Non repraesentant sub conditione et ex hypothesi quod Deus velit hunc vel illum ordinem rerum creare, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Scotus proponit hanc difficultatem et tres alias huius similes ad ostendendum, divinam essentiam non posse esse ideam futurorum contingentium, nisi accedat determinatio ad unum ex parte divinae voluntatis (1); et hoc adversus S. Bonaventuram, qui affirmat, ideo Deum futura contingentia certo cognoscere, quia in se habet ideas omnium rerum, per quas certo futura omnia cognoscit, ac si illa haberet praesentia secundum suas existentias (2). Verum frustra est Doctor Subtilis, cum divina essentia sit forma exemplaris totius entis secundum omnes status suae potentiae, ideoque Deus ab aeterno ex altitudine suae scientiae videat in ea modo ineffabili et superante captum intellectus nostri omnia contingentia conditionata, ex hypothesi quod voluerit talem vel talem ordinem rerum in aliqua differentia temporis creare. Unde ultro subscribimus Molinae, qui ita occurrit Scoto: « Ad primum argumentum Scoti neganda est maior. Ex hypothesi namque, et sub conditione, quod Deus hunc vel illum ordinem rerum velit creare, ideae divinae naturaliter repraesentant Deo, ante omnem determinationem liberam suae voluntatis, omnem complexionem contingentem futuram sub illa hypothesi et conditione; idque propter altitudinem et excellentiam divini intellectus et divinae scientiae, atque obiecti primarii supra obiecta omnia secundaria, quae in eo eminenter continentur » (3). Quibus ex verbis facile est videre, posteriores assertores divinae voluntatis praedeterminantis ad unum ex fontibus Scoti hortos suos irrigasse.

(1) Cf. SCOT. I *Sent.* Dist. 39, a. 1, n. 7.

(2) Cf. S. BONAVENT. I *Sent.* Dist. 39, a. 2, q. 3.

(3) MOLINA, in 1^{am} p. *Summ.* q. 14, a. 13, disp. 15.

Oppon. 3.º Complexiones contingentes libere cognoscuntur a Deo. Atqui ideae divinae necessario et naturaliter repraesentant. Ergo ratio cognoscendi futura contingentia non potest reponi in solis ideis divinis. Sic idem Scotus.

Resp. Dist. mai. Complexiones contingentes si cognoscuntur in esse futuro simpliciter et absolute et absque ulla hypothesi, libere cognoscuntur a Deo, *Conc.* Si cognoscuntur ex hypothesi quod velit hunc vel illum ordinem creare, cognoscuntur libere, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.* « Dicendum est, ait laudatus Molina, quamvis complexiones contingentes in esse futuro simpliciter et absque ulla conditione et hypothesi, non naturaliter, sed libere a Deo cognoscantur; quod tamen sint futurae ex hypothesi, quod hunc vel illum ordinem rerum et causarum velit creare, non libere, sed per scientiam, quae antecedit omnem actum liberum voluntatis divinae cognosci » (1).

QUAESTIO VIII.

De divina voluntate (2).

CONTINUATIO RERUM. Cum satis a nobis disputatum sit de intellectu et scientia Dei, ipsa instituti nostri ratio postulat, ut aliquid dicamus de divina voluntate. Siquidem in omni natura spiritali voluntas sequitur intellectum, quia in quolibet intelligente datur inclinatio et tendentia ad formam apprehensam per intellectum, quae inclinatio dicitur appetitus rationalis, vel alio nomine nuncupatur voluntas. Cum autem voluntas seu tendentia ad bonum apprehensum per intellectum, ex una parte constituat in creaturis peculiarem quandam facultatem tum a ceteris potentiis, tum a substantia volentis distinctam, et ex alia parte sit perfectio simpliciter simplex, exinde sequitur, voluntatem propriissime esse in Deo; ita tamen ut a divina essentia distinguatur dumtaxat secundum rationem intelligibilem et modum significandi, et non secundum rem et veritatem. Quare sicut de divino intellectu agentes primo demonstravimus, dari in Deo intellectum, et deinde assignavimus obiectum primum et obiecta secundaria divinae cognitionis; sic disserentes de divina voluntate, primo disseremus de existentia voluntatis in Deo, et subinde eius obiectum primum et obiecta secundaria determinabimus.

(1) MOLINA, loc. cit.

(2) De hac quaestione cf. S. THOM. I p. q. 19; *Contra gent.* lib. I, cap. LXXII et seq.; *QQ. DD. De ver.* q. 23; I *Sent.* Dist. 45.